

SYSTEMY EDUKACJI W EUROPIE – STAN OBECNY I PLANOWANE REFORMY

BELGIA – WSPÓLNOTA NIEMIECKOJĘZYCZNA

1. Populacja uczących się i język nauczania

W styczniu 2005 r. osoby w wieku poniżej 29 lat (72 512) stanowiły 34,64% ludności, a 11 958 uczniów było w wieku objętym kształceniem obowiązkowym. Dane te mają jednak niewielką wartość statystyczną ze względu na przygraniczne położenie Wspólnoty Niemieckojęzycznej – 12,88% uczniów kształcących się w placówkach ogólnodostępnych pochodzi spoza Wspólnoty, głównie z francuskojęzycznej części Belgii (9,44%), Luksemburga (1,71%) i Niemiec (1,73%), a z kolei wielu uczniów mieszkających we Wspólnocie Niemieckojęzycznej kształci się we Wspólnocie Francuskiej i Niemczech. Językiem nauczania jest język niemiecki (natomiast w kilku szkołach podstawowych używa się języka francuskiego jako języka mniejszości).

2. Administracja i finansowanie edukacji

W roku 2005/06 70% uczniów uczęszczało do publicznych szkół podstawowych i średnich (prowadzonych przez samą Wspólnotę lub władze lokalne), a 30% do dotowanych prywatnych szkół katolickich, które otrzymują znaczną część swych środków finansowych z budżetu Wspólnoty Niemieckojęzycznej. Nie istnieje sektor szkolnictwa prywatnego (tj. taki, który nie otrzymuje dotacji z budżetu Wspólnoty).

W Belgii, państwie federalnym, odpowiedzialność za edukację została przekazana trzem Wspólnotom. Władzami najwyższego szczebla odpowiedzialnymi za edukację są więc Parlament i rząd Wspólnoty Niemieckojęzycznej, które posiadają, odpowiednio, uprawnienia ustawodawcze i wykonawcze w zakresie zarządzania edukacją i w zakresie administracji oświatowej. Szkoły sektora prywatnego mogą być zakładane jako niezależne od władz publicznych, muszą jednak spełniać warunki określone w przepisach Wspólnoty dotyczących przyznawania kwalifikacji uznawanych przez władze oraz otrzymywania dotacji Wspólnoty. Za zarządzanie różnymi rodzajami szkół odpowiadają różne organy prowadzące. W przypadku „szkół Wspólnoty” organem tym jest sama Wspólnota, reprezentowana przez ministra edukacji. Gminy odpowiadają za prowadzone przez siebie szkoły, a za szkoły dotowanego przez Wspólnotę sektora prywatnego odpowiada inny organ – osoba lub grupa osób.

Działający we Wspólnocie inspektorat oświatowy ma m.in. zapewnić wywiązywanie się z obowiązków administracyjnych przez organy prowadzące szkoły, a w szczególności prawidłowość wydatkowania przydzielanych im dotacji wspólnotowych. Inspektorat nadzoruje cały system oświaty. We Wspólnocie Niemieckojęzycznej Belgii nie prowadzi się studiów wyższych na poziomie uniwersyteckim ani innych dłuższych form kształcenia na poziomie wyższym.

3. Edukacja przedszkolna

Kształcenie na tym wyraźnie wyodrębnionym poziomie jest bezpłatne i nieobowiązkowe. Do placówek przedszkolnych przyjmuje się (na początku roku szkolnego) dzieci w wieku od 2 lat i 8 miesięcy, a edukacja przedszkolna kończy się w czerwcu tego roku, w którym przypadają szóste urodziny dziecka. Rodzice pokrywają w niektórych wypadkach część kosztów żywienia, przejazdów, zajęć odbywających się poza przedszkolem i nadzoru w czasie tych zajęć.

W roku 2005/06 do placówek przedszkolnych uczęszczało ponad 98% populacji w wieku objętym edukacją przedszkolną, przy czym 10% pochodzi spoza Wspólnoty Niemieckojęzycznej (głównie ze Wspólnoty Francuskiej – 8,5%).

4. Kształcenie obowiązkowe

(i) Etapy

Szkoła podstawowa (<i>Primarschule</i>)	Wiek: 6-12 lat
Szkoła średnia (<i>Sekundarschule</i>)	Wiek: 12-16 lub 18 lat

Kształcenie w pełnym wymiarze jest obowiązkowe w wieku od 6 do 15 lub 16 lat. Następnie nauka jest obowiązkowa do czasu ukończenia 18 lat, ale uczniowie mogą kształcić się w niepełnym wymiarze. Uczniowie, którzy nie ukończyli pierwszych dwóch klas szkoły średniej do czasu ukończenia 15 lat, obowiązkowo kształcą się w pełnym wymiarze co najmniej do czasu ukończenia 16 lat.

Sześćcioletnia szkoła podstawowa jest podzielona na dwuletnie etapy, przy czym klasy mogą być pogrupowane w sposób odbiegający od tego podziału.

Szkoła średnia jest również podzielona na trzy dwuletnie etapy.

(ii) Kryteria przyjęć

Nauka w szkole podstawowej rozpoczyna się zwykle we wrześniu tego roku, w którym przypadają szóste urodziny dziecka. Nie obowiązują specjalne kryteria przyjęć. Do szkoły średniej przyjmuje się przeważnie dzieci w wieku 12 lat, a warunkiem przyjęcia jest zwykle posiadanie świadectwa ukończenia szkoły podstawowej (*Abschlusszeugnis der Grundschule*).

Rodzice mają prawo wyboru zarówno szkoły podstawowej, jak i średniej dla swego dziecka. Kształcenie jest bezpłatne.

Przyjęcie do szkoły specjalnej wymaga specjalnego orzeczenia niepełnosprawności ucznia.

(iii) Dzienny/tygodniowy/roczny wymiar zajęć

W szkole podstawowej i średniej zajęcia prowadzi się przez pięć dni w tygodniu, od poniedziałku do piątku, przed południem i po południu, z wyjątkiem środowego popołudnia. Zajęcia szkolne mogą rozpoczynać się o godzinie 8-iej rano i trwać do godziny 17-iej (16-iej w szkole podstawowej). Lekcje trwają 50 minut. Tygodniowy wymiar zajęć wynosi 28 lekcji w szkole podstawowej i 32-36 lekcji w szkole średniej. Rok szkolny trwa 37 tygodni (180-184 dni zajęć), a szkoły są zamknięte w lipcu i sierpniu.

(iv) Wielkość klas/podział uczniów na klasy

W większości szkół podstawowych nauczanie prowadzi się oddzielnie dla poszczególnych sześciu klas. Możliwe jest jednak również łączenie w grupy uczniów z różnych klas w obrębie danego etapu, a nawet różnych etapów – takie rozwiązanie przyjmuje się we wszystkich szkołach, w których ze względu na zbyt małą liczbę uczniów nie można utworzyć odrębnych klas dla każdego rocznika. Zasadniczo stosuje się takie same metody nauczania wobec wszystkich uczniów i nie są one dostosowane do potrzeb indywidualnych uczniów. Daje się jednak zauważyć, że zasada indywidualizacji kształcenia jest stosowana w coraz szerszym zakresie. Lekcje prowadzą nauczyciele przedmiotów zintegrowanych, ale języka francuskiego, wychowania fizycznego, religii i etyki mogą też uczyć nauczyciele przedmiotu.

W szkole średniej każda klasa odpowiada zasadniczo danemu rocznikowi. Niemniej jednak, z powodu szkolnych niepowodzeń, odpadu i odsiewu, niektóre klasy są bardzo zróżnicowane pod względem wieku. Lekcje są prowadzone przez nauczycieli przedmiotu.

(v) Programy i treści nauczania

Dla wszystkich przedmiotów w szkole podstawowej i pierwszego etapu szkoły średniej opracowano kluczowe kompetencje (rozumiane jako minimalne wymogi dla wszystkich uczniów), które zostały zatwierdzone przez Parlament Wspólnoty Niemieckojęzycznej w grudniu 2002 r. Są one obowiązkowe dla wszystkich szkół i muszą zostać włączone do programów nauczania, które przygotowują organy prowadzące szkoły i zatwierdza ministerstwo. Nie określa się ogólnie listy zalecanych podręczników, a szkoły mają znaczną swobodę w zakresie doboru metod nauczania. Program nauczania dla szkoły podstawowej obejmuje następujące przedmioty: język ojczysty, pisanie i czytanie, matematyka, historia, geografia, obserwacja środowiska, przedmioty przyrodnicze, religia lub etyka, wychowanie

fizyczne, wychowanie muzyczne, prace ręczne, wychowanie obywatelskie i zasady bezpieczeństwa drogowego. Na pierwszym etapie szkoły średniej obowiązuje wspólny program nauczania, do którego od drugiej klasy wprowadza się stopniowo coraz większą liczbę przedmiotów fakultatywnych. Obowiązkowy program nauczania obejmuje język ojczysty, matematykę, historię, geografę, przedmioty przyrodnicze, język obcy, wychowanie plastyczne, wychowanie techniczne, wychowanie fizyczne oraz religię lub etykę. Pod koniec II klasy uczniowie wybierają ścieżkę w profilu ogólnym, technicznym lub zawodowym.

(vi) Ocena, promocja i kwalifikacje

W szkolnictwie podstawowym ocena ucznia należy do tych dziedzin, w których organom prowadzącym i szkołom zagwarantowano swobodę. W związku z tym każdy organ prowadzący może – w ramach obowiązujących przepisów – określić własne procedury oceny i sposób informowania o jej wynikach. Poszczególni nauczyciele oceniają uczniów pod kątem przyjętych w szkole celów i treści kształcenia. W przekazywanym rodzicom 3-4 razy do roku raporcie znajdują się informacje o wynikach uzyskanych przez dzieci oraz ich postępach w nauce, zachowaniu i rozwoju osobowości. Uzupełnieniem obserwacji i stopni wynikających z oceny ciągłej są wyniki egzaminów. O zaliczeniu uczniowi danej klasy decyduje wychowawca, dyrektor szkoły i ewentualnie inni nauczyciele. Jeżeli uczniowie opanują w sposób zadowalający kluczowe kompetencje, które zostały określone dla tego poziomu kształcenia, po ukończeniu szóstej klasy szkoły podstawowej otrzymują świadectwo *Abschlusszeugnis der Grundschule*. Przejście do szkoły średniej nie zależy od uzyskania tego świadectwa.

W szkolnictwie średnim każdy organ prowadzący może dostosować procedury oceny ucznia do potrzeb różnych etapów i nurtów kształcenia (ogólnego, technicznego, zawodowego), różnych profili/specjalizacji oraz specyficznych warunków, w których funkcjonuje dana szkoła. Jednak w celu zapobieżenia nadmiernemu zróżnicowaniu, szkołom zaleca się przyjęcie maksymalnie spójnego podejścia. Oceny dokonuje rada klasowa (*Klassenrat*) nadzorowana przez dyrektora szkoły. Obecnie uczniowie mający trudności w nauce mogą powtarzać każdą klasę. Planuje się natomiast, że w najbliższej przyszłości będzie to możliwe jedynie na zakończenie pierwszego lub drugiego etapu, kiedy wydaje się świadectwa tym uczniom, którzy ukończyli z powodzeniem dany etap nauki.

Ministerstwo nie organizuje wspólnych egzaminów dla wszystkich szkół i formalnie uznaje ich uprawnienia do wydawania świadectw. Odpowiedni poziom kształcenia zapewniają szkolni inspektorzy.

5. Szkolnictwo średnie II stopnia i policealne

(i) Rodzaje kształcenia

Kształcenie na poziomie średnim w pełnym wymiarze – 2 i 3 etap szkoły średniej <i>Vollzeitsekundarschule (2. und 3. Stufe)</i>	Wiek: 15-18/19 lat
Kształcenie na poziomie średnim w niepełnym wymiarze <i>Teilzeitsekundarschule</i>	Wiek: 15/16-18/19 lat
Przyuczenie do zawodu/szkolenie zawodowe <i>Lehrvertrag und mittelständische Ausbildung</i>	Wiek: 15/16-18/19 lat
Kształcenie zawodowe na poziomie policealnym <i>Postsekundäre berufliche Ausbildung</i>	Wiek: 18-21 lat

Po ukończeniu kształcenia obowiązkowego w pełnym wymiarze większość uczniów kontynuuje naukę w pełnym wymiarze na poziomie średnim II stopnia (2 i 3 etap szkoły średniej).

Uczniowie, którzy kończą naukę w pełnym wymiarze w wieku 15, 16 lub 17 lat, obowiązkowo kształcą się nadal w niepełnym wymiarze w szkole lub w ramach przyuczenia do zawodu do czasu ukończenia 18 lat.

Na poziomie policealnym prowadzi się jedynie kształcenie zawodowe przygotowujące do zawodu pielęgniarki szpitalnej.

(ii) Kryteria przyjęć

Do szkół średnich II stopnia kształcących w pełnym wymiarze przyjmuje się uczniów, którzy ukończyli pierwszy etap nauki na poziomie średnim, opanowując przynajmniej kluczowe kompetencje określone dla tego etapu w zarządzeniu z dnia 16 grudnia 2002 r.

Kształcenie zawodowe w niepełnym wymiarze lub przyuczenie do zawodu/szkolenie zawodowe mogą rozpocząć uczniowie w wieku 16 lat (lub 15 lat – jeśli ukończyli pierwszy etap szkoły średniej). Kształcenie na tym poziomie jest bezpłatne, a rodzice mogą sami wybrać placówkę dla swego dziecka.

(iii) Programy i treści nauczania

Programy nauczania dla szkół średnich II stopnia kształcących w pełnym wymiarze leżą w gestii organów prowadzących, które przedkładają je do zatwierdzenia ministerstwu. Nie opracowuje się listy zalecanych podręczników ani materiałów dydaktycznych, a szkoły posiadają znaczną swobodę w zakresie doboru metod nauczania. Odpowiedni poziom kształcenia zapewniają szkolni inspektorzy.

W ośrodkach prowadzących kształcenie w niepełnym wymiarze szczegółowe programy nauczania są opracowywane przez kierownictwo danej placówki. Programy te łączą kształcenie ogólne z przygotowaniem do zawodu.

Dla uczniów-terminatorów organizuje się kształcenie praktyczne przez trzy lub cztery dni w tygodniu i kształcenie teoretyczne w pozostałe dni.

(iv) Ocena, promocja i kwalifikacje

Zob.: pkt 4 (vi).

W szkołach średnich II stopnia kształcących w pełnym wymiarze uczniowie, którzy ukończyli dwa ostatnie lata (tj. trzeci etap) kształcenia ogólnego lub technicznego na poziomie średnim, otrzymują świadectwo ukończenia szkoły średniej (*Abschlusszeugnis der Oberstufe des Sekundarunterrichts*). Po ukończeniu ostatnich lat kształcenia zawodowego (klasy V i VI) uczniowie otrzymują „świadectwo kwalifikacji”, ale mogą również uzyskać *Abschlusszeugnis der Oberstufe des Sekundarunterrichts* po ukończeniu dodatkowego roku nauki (klasy VII).

Kształcenie w niepełnym wymiarze jest formalnie uznawane i może zakończyć się wydaniem „świadectwa kwalifikacji”, równorzędnego świadectwu uzyskiwanemu po ukończeniu kształcenia zawodowego w pełnym wymiarze.

Przyuczenie do zawodu kończy się świadectwem umiejętności zawodowych i/lub świadectwem ukończenia przyuczenia do zawodu wydawanym na podstawie oceny ciągłej i egzaminu końcowego.

6. Szkolnictwo wyższe

We Wspólnocie Niemieckojęzycznej nie prowadzi się studiów w pełnej trójstopniowej strukturze szkolnictwa wyższego. W jedynej działającej instytucji szkolnictwa wyższego (*Autonome Hochschule*) realizowany jest pierwszy cykl studiów. Placówka ta powstała na mocy Dekretu z 27 czerwca 2005 roku, przejmując funkcje trzech małych odrębnych instytutów. Kształcenie w ramach pierwszego cyklu trwa trzy lata i realizowane jest przez dwa wydziały: Zdrowie i Higiena (ze specjalnością Pielęgniarstwo) oraz Pedagogika (ze specjalnością Nauczyciel). W ramach tych specjalności odbywają się studia na poziomie ISCED 5B w zakresie pielęgniarstwa i kształcenia nauczycieli (wyłącznie dla przedszkoli i szkół podstawowych). Trzyletnie studia przygotowują absolwentów do podjęcia pracy zawodowej w charakterze pielęgniarsza lub nauczyciela.

Do podjęcia tych studiów wymagane jest świadectwo ukończenia szkoły średniej II stopnia lub równorzędne.

Dekret z 27 czerwca 2005 roku powołujący do życia *Autonome Hochschule* pozostaje w zgodzie z założeniami Procesu Bolońskiego. Tytuł zawodowy licencjata (*Bachelor*) zostanie po raz pierwszy nadany w roku akademickim 2007/08 studentom, którzy rozpoczęli studia w roku 2005/06.

7. Kształcenie specjalne

Kształcenie specjalne prowadzi się dla dzieci i młodzieży w wieku od 3 do 21 lat, którym niepełnosprawność uniemożliwia naukę w szkolnictwie ogólnodostępnym. Zostało ono podzielone na osiem rodzajów dostosowanych do określonych upośledzeń. Kształcenie specjalne zostało w pewnym stopniu zintegrowane z kształceniem w placówkach ogólnodostępnych, ale generalnie odbywa się w

szkołach specjalnych. W roku 2005/06 do tego rodzaju placówek uczęszczało ok. 2,6% uczniów w wieku objętym kształceniem na poziomie podstawowym i średnim.

8. Nauczyciele

Nauczyciele placówek przedszkolnych i szkół podstawowych posiadają obowiązkowo dyplom pedagoga, uzyskiwany po trzech latach kształcenia w placówce kształcenia nauczycieli. Nauczyciele szkół podstawowych są na ogół nauczycielami przedmiotów zintegrowanych, uczącymi wszystkich przedmiotów w programie nauczania. Nauczyciele szkół średnich specjalizują się w nauczaniu jednego lub kilku przedmiotów, a ich kwalifikacje są zależne od poziomu kształcenia. Nauczyciele uczący na poziomie średnim I stopnia kończą 3-letnie studia zawodowe w szkole wyższej, natomiast nauczyciele uczący na poziomie średnim II stopnia są absolwentami 4-letnich lub 5-letnich studiów na uniwersytecie. Nauczyciele szkół wyższych posiadają na ogół dyplom uniwersytecki. Wszystkich nauczycieli zatrudnia organ prowadzący daną placówkę. Nauczyciele są początkowo zatrudniani na okres próbny, ale w szkołach prowadzonych przez Wspólnotę mogą następnie uzyskać mianowanie na czas nieokreślony wraz ze statusem urzędnika państwowego. Nauczyciele w szkołach, które są dotowane przez Wspólnotę, uzyskują status niemal identyczny ze statusem urzędnika państwowego.

9. Aktualne reformy i priorytety w dziedzinie edukacji

Mając na uwadze reformy w pozostałych Wspólnotach Belgii i krajach sąsiednich, rząd Wspólnoty Niemieckojęzycznej opracował w połowie lat 90-tych plan reform w kształceniu elementarnym (na poziomie przedszkolnym i podstawowym), szkolnictwie średnim i wyższym, kształceniu specjalnym i kształceniu dorosłych. Realizacja tego planu rozpoczęła się w 1998 r. i zostanie prawdopodobnie zakończona dopiero w 2009 r.

Parlament Wspólnoty Niemieckojęzycznej (PDG) zatwierdził w sierpniu 1998 r. tzw. dekret podstawowy, w kwietniu 1999 r. dekret w sprawie kształcenia elementarnego (na poziomie przedszkolnym i podstawowym) (*Dekret über das Regelgrundschulwesen*), a w grudniu 2002 r. dekret określający kluczowe kompetencje, jakie muszą zdobyć wszyscy uczniowie szkół podstawowych i średnich I stopnia. Ponadto, 19 kwietnia 2004 r. przyjęty został dekret dotyczący używania języków w kształceniu, który stanowi podstawę prawną do realizacji nauczania dwujęzycznego w szkolnictwie średnim.

W roku 2005 dokonano przekształcenia trzech małych instytutów prowadzących kształcenie na poziomie wyższym w jedną uczelnię *Autonome Hochschule*. Obecnie uczelnia ta musi sprostać wyzwaniom związanym z realizacją Procesu Bolońskiego. Trwają prace nad Dekretem zmieniającym strukturę szkolnictwa średniego.

Dekret podstawowy z sierpnia 1998 r. (*Dekret über den Auftrag an die Schulträger und das Schulpersonal sowie über die allgemeine pädagogischen und organisatorischen Bestimmungen für die Regelschule*) określa obowiązki powierzone organizatorom i kadry placówek szkolnych oraz zawiera ogólne przepisy dotyczące dydaktycznych i organizacyjnych aspektów funkcjonowania ogólnodostępnych szkół podstawowych i średnich. U podstaw tego zarządzenia legły trzy podstawowe przesłanki. Po pierwsze, istniała potrzeba przywrócenia dzisiejszym szkołom i zajęciom szkolnym odpowiedniego znaczenia; w związku z tym w dekreście podstawowym (określanym jako „*Grundlagendekret*”) wymienia się szereg konkretnych sposobów, które szkoły mogą wykorzystać, aby zwiększyć swą rolę. Po drugie, należało określić prawa i obowiązki wszystkich partnerów współtworzących szkołę, tj. uczniów, nauczycieli i pedagogów, rodziców oraz organów prowadzących szkoły. Po trzecie, chodziło o podniesienie jakości kształcenia. Obowiązki kadry szkolnej zostały przeddefiniowane i jasno określone wraz z koncepcją doskonalenia zawodowego nauczycieli.

Ta dość umiarkowana w swej skali reforma (z uwagi na to, że działania podjęte w małej Wspólnotce Niemieckojęzycznej muszą być spójne ze zmianami wprowadzanymi w pozostałych Wspólnotach Belgii) ma następujące cele:

1. zadbanie o to, by funkcje i zadania każdego organu prowadzącego i szkoły zostały określone w formie bardzo jasnych i konkretnych planów dotyczących wychowania i kształcenia, oraz wdrożenie regulacji zapewniających wywiązywanie się przez każdą szkołę z obowiązków, jakie powierzyło jej społeczeństwo, zgodnie z potrzebami współczesnego życia, a w tym również aktualnymi i przyszłymi potrzebami Wspólnoty i jednostek;

2. odpowiednie zdefiniowanie praw i obowiązków wszystkich członków społeczności edukacyjnej, którą reprezentuje szkoła, oraz zadbanie o to, by te różne grupy zainteresowanych działały w sposób umożliwiający maksymalnie zrównoważony rozwój intelektualny, emocjonalny i społeczny dzieci i młodzieży, a w szczególności każdej jednostki;
3. zapewnienie odpowiedniej jakości kształcenia oraz podnoszenie poziomu kształcenia poprzez tworzenie nowych struktur, wewnętrzną i zewnętrzną ocenę szkół pod kątem opanowania przez uczniów kluczowych kompetencji, podnoszenie poziomu profesjonalizmu nauczycieli oraz metody dostosowane do potrzeb uczniów i społeczeństwa.

Opracowanie: Biuro Eurydice Wspólnoty Niemieckojęzycznej Belgii

Bardziej szczegółowe informacje o systemach edukacji w Europie można znaleźć w prowadzonej przez EURYDICE bazie danych EURYBASE (<http://www.eurydice.org>).

Ostatnia aktualizacja: lipiec 2006